



## ІСТОРИЧНІ ПОСТАТІ

УДК 821.161.2.09

### ТВОРЧИСТЬ ЮРІЯ КЛЕНА В ЕМІГРАЦІЇ

*Руслана ЖОВТАНІ*

Літературно-критична діяльність Освальда Бургардта в еміграції – одна з досі маловивчених тем в українському літературознавстві. Ще Дмитро Чижевський 1949 р. писав: Методологічні думки Бургардта в українській науковій літературі, здається, і не використані, і навіть не зреферовані добре [1, 252]. І якщо літературну критику О. Бургардта, що з'явилася в Україні, було частково опрацьовано, то про німецькі праці маємо досить-таки фрагментарні уявлення. Причина криється в проблематичності доступу до цих текстів. Статті О. Бургардта німецькою мовою з'являються після його виїзду до Німеччини, в період з 1931 до 1947 рр.

В еміграції О. Бургардт опублікував цілу низку німецькомовних праць, серед них: „Біля витоків української філософії“ (1935), „Історія виникнення одного вірша Вінценти Поля“ (1937), „Чужі поети в українському вбранні“ (1938, 1940), „Російська література еміграції“ (1939), „Українська література еміграції“ (1939), „Сучасна література Західної України (1939), „Спільні мотиви в Леоніда Андреева та Ніцше“ (1941–1942). Окремі з них є варіантами та версіями статей, надрукованих в українських виданнях. Скажімо, німецькомовна рецензія на книжку Д. Чижевського „Філософія Г. С. Сковороди“, що з'явилася у часописі „Slavische Rundschau“ під назвою „Біля витоків української філософії“ [4], дублює аналогічну рецензію у „Віснику“ [5]. Перша частина розвідки „Чужі поети в українському вбранні“ [6] перегукується з ранішою статтею київського періоду – „Гайне в українських перекладах“ [7], а друга частина цієї ж розвідки [8] є доповненим варіантом праці „Український переклад Вергарна“ [9]. Автоповтори, повернення до улюблених тем – досить характерна риса літературно-критичної діяльності О. Бургардта.

**Жовтані Руслана Ярославівна** – кандидат філологічних наук, звідувач кафедри філології Закарпатської філії Київського славістичного університету.

© Жовтані Р., 2012.

Проблеми, порушені в його студіях, стосуються переважно української, російської та польської літератур. Студія Бургардта про творчість Леоніда Андрєєва є унікальним явищем в українському літературознавстві з огляду на методологію, застосовану в ній. Свого часу Д. Чижевський писав про наукові студії О. Бургардта, що „всі вони мають свою методологічну цінність, подають спроби знайти нові шляхи рішення тих або інших питань, підходу до матеріалу. Так, праця про Андрєєва стежить за певними мотивами, що виступають в його різних творах, як „лейтмотиви“ в музичній композиції“ [1, 251]. Лейтмотивний аналіз у бургардтівському виконанні органічно вплітається в контекст західно-європейських і російських досліджень проблеми повторюваного мотиву.

Аналіз мотивів має гетерогенне походження. Поняття лейтмотиву як стійкого й повторюваного елемента музичної мови було введено Р. Вагнером [13, 100]. В „Історичній поетиці“ О. Веселовський розглядав мотив як найпростіший, неподільний, повторюваний елемент сюжету. У німецькому літературознавстві першої половини ХХ ст. проблему лейтмотивів вивчали В. Дібеліус і Л. Шпітцер. Нарешті, у 1970-х роках мотивний аналіз як різновид постструктуралістського підходу до тексту розробив Б. Гаспаров.

Метою дисертаційного дослідження О. Бургардта було „з'ясувати найважливіші лейтмотиви, з яких складається картина світу Леоніда Андрєєва“ [2, 6] та які домінують у його творчості, за допомогою детального текстового аналізу всього корпусу текстів письменника. Окрім художніх творів, літературознавець враховує біографічний матеріал, епістолярій, спогади сучасників. За О. Бургардтом, мотив – ірраціональна, агресивна сила, здатна чинити тиск на психіку автора, деспотично заволодівати його творчістю й світоглядом, диктувати вибір лексики [2, 9]. У своїх численних варіаціях лейтмотив повторюється так часто, „немовби письменник хоче втовкмачити його читачеві“ [2, 9]. Навіть, здавалося б, цілком нейтральні висловлювання Л. Андрєєва, скажімо, в репортажі „Волга і Кама“, приховують у собі характерні для його творчості лейтмотиви.

На думку О. Бургардта, лейтмотиви можна виявити „з відстані“, розглянувши весь творчий доробок письменника, оскільки „в окремому творі основний мотив творчості часто з'являється лише як додатковий“ [2, 6]. Тільки в цілісності можна зрозуміти функціональну роль мотивів. Дослідник виділяє кілька способів демонстрації мотиву в тексті. Найпростіший – підбір сюжету, який би повністю відповідав мотиву [2, 6]. Наприклад, в оповіданні Л. Андрєєва „Мовчання“ мотив мовчання заповнює собою сюжет і не залишає місця для інших мотивів. Коли ж лейтмотиви не достатньо сильні, вони „вгамовуються в стилістичних деталях“ [2, 9]. Автор створює тропи, що ґрунтуються на леймотивах і є їхніми носіями. Окрім того, емоційний тон мотиву здатен впливати на синтаксис і ритм тексту. Усі мотиви взаємопов'язані (скажімо, мотив самотності не може бути „чистим“, він завжди переплітається з близькими мотивами ночі, порожнечі, жаху), перетинаючись, „мотиви створюють один єдиний великий комплекс“ [2, 10].

О. Бургардт умовно виділяє лейтмотиви і їхні різновиди: самотності, мовчання (тиші, безгоміння), ночі (мороку, темряви), порожнечі (безодні, прірви,

пустелі, глушини), жаху (страху, переляку, страхіття, привида, моторошного), космічного простору, перешкод (камери, ящика, катівні, клітки, муру, зачинених дверей, лабіринту), примусу (долі, закону, припису), покривала Майї (життя як сну, життя як театру, іншої реальності, маски), двійника, вогню (пожежі, полум'я, жертви), безсилля раціо.

На основі лейтмотивів вдається відтворити картину світу Л. Андрєєва: „всесвіт порожній, безлюдний і темний. Людина, відокремлена від інших живих істот безоднею. У цьому темному просторі панує повна тиша. З відчуття безмежної покинутості й самотності виникає страх і жах перед тим, що всесвіт заселений страхіттями та химерами. Те, що помічає око, – лише маски, під якими ховаються справжні речі. Від усвідомлення цього й від відчуття покинутості народжується велика туга за справжнім, за розкриттям таємниці, що ховається за зачиненими дверима“ [2, 10]. Фактично через аналіз індивідуального стилю (стилю як симптому особистості) О. Бургардт з'ясовує світоглядні домінанти Леоніда Андрєєва, що так само є мотивними домінантами його творів. Дослідник максимально повно наводить приклади повторюваних мотивів із текстів Л. Андрєєва.

У цей час написано блискучі огляди української та російської літератур в еміграції [21; 22], сучасної літератури Західної України [23], у яких майстерно поєднано панорамність синхронного зрізу літературного процесу з характеристикою творчості окремих авторів. Російську літературу презентують О. Блок, В. Соловйов, Л. Андрєєв, С. Єсенін, Є. Замятін, Б. Пільняк, Д. Мережковський, І. Бунін, І. Шмєльов, Б. Зайцев, О. Ремізов, В. Сірін, Ф. Степун, С. Гребенщиков, Г. Газданов, І. Наживін, П. Краснов, І. Солоневич, В. Ходасевич, А. Ладінський. Літературу українського екзилу представлено іменами У. Самчука, Г. Журби, Р. Єндика, Ю. Липи, Л. Мосендза, І. Вільде, Ю. Косача, Н. Королеви, Ю. Дарагана, О. Стефановича, І. Наріжної, Б.-І. Антонича, С. Гординського, Б. Кравціва, Н. Лівницької-Холодної, Олега Ольжича, О. Тєліги, Юрія Клєна, Є. Маланюка. У статті „Українська література еміграції“ О. Бургардт згадує про діяльність київських неокласиків – замкненої групи, що „рухалася надійною дорогою поетичної традиції“, „плекала красу й чистоту мови та вклала її в спокійну, філігранну форму“ [21, 456].

Мемуарна праця Юрія Клєна „Спогади про неокласиків“ (Мюнхен, 1947), яка (теж чи не вперше) без стереотипів восьмитомної „Історії української літератури“ знайомить читача з найменшими подробицями життя її автора та кола його товаришів (М. Зєров, М. Драй-Хмара, М. Рильський, М. Могилянський, В. Петров та ін.), що є безперечно незамінним для творчості „Грона п'ятірного...“ в контексті літературного процесу. Цікавими з цього приводу є фрагменти, в яких йдеться про створення групи „неокласиків“ та полеміку, що точилася навколо них на сторінках тодішньої періодики. О. Бургардт докладно аналізує статтю Д. Лісового „П'ятеро з парнасу“, Надруковану в „Більшовику“ від 17 березня 1925 р., і реакцію на неї трьох відомих поетів тієї доби: М. Зєрова, М. Могилянського, О. Филиповича. Інтерес дослідників та читачів викликають окремі штрихи зі спогадів, що розкривають риси особистої вдачі поетів (розум, дотепність, інтелігентність) та відтворюють особливості взаємин „неокласиків“ між собою.

Попри заборону, що нависла над іменем Гайне в німецькому суспільстві, О.Бургардт зважується надрукувати 1938 р. статтю про переклади Гайне українською мовою. Обійти цензуру вдалося завдяки винахідливості головного редактора часопису „Zeitschrift für slavische Philologie» М. Фасмера, який придумав „політкоректну“ назву для статті – „Чужі поети в українському вбранні“ [6], що вдало маскувала ім'я нездоленого автора [1, 252]. Другу частину цієї статті було присвячено перекладам М. Терещенка з Е. Вергарна [8]. У цих працях О.Бургардт розкривається як критик і теоретик перекладу. Він ґрунтовно аналізує українські переклади Г. Гайне 1850–1920 рр., визначає найвдаліші з них, описує складні випадки передачі при перекладі антитез, хіазму, оксиморона, повторів, іронії. На прикладі текстів М. Терещенка показує порушення й помилки, яких найчастіше припускається перекладач, класифікує їх і від розгляду конкретних випадків перекладацької роботи переходить до широких теоретичних узагальнень проблем мистецтва перекладу. О. Бургардт говорить про особливості метрики й строфіки української та німецької поезії, а також висвітлює залежність перекладацької практики від розвитку оригінальної літератури.

В українському перекладознавстві до ХХ ст. існувала традиція, перейнята в росіян, за якою кожна строфа обов'язково повинна була мати однаковий віршовий розмір, „недозволеною була комбінація хоря і дактиля або ямба і амфібрахія в одному й тому самому вірші або рядку (як це буває у німців)“ [6, 265]. Це правило поширювалося й на оригінальну поезію, і на переклади. Відповідно, в українському літературному середовищі певний час не міг з'явитись адекватний переклад різноскладової, різноманітної в метриці й строфіці поезії Г. Гайне. О. Бургардт ставить якість перекладу в пряму залежність від розвитку власних поетичних форм у літературі-реципієнті. Першим, хто зламав перекладацьку традицію та зробив вдалу спробу точно передати віршовий розмір поезії Гайне, був В. Пачовський (О. Бургардт наголошує на новаторстві символістів, які почали використовувати дольник у своїй творчості та в перекладах) [6, 266]. Утім, найкращі зразки перекладів поезії Гайне, у яких було враховано формальні особливості німецьких оригіналів, створила Леся Українка: в її перекладах „ми знаходимо досконалість форми й проникнення в сутність кожного німецького слова, що заміщується абсолютно рівноцінним українським“ [6, 267].

Разом із тим, дослідник підкреслює, що хоч би яким був удалим переклад, він ніколи не може передати те саме враження, що й оригінал, вже навіть через те, що „перекладач звертається до читача, який належить до іншого культурного контексту, і тому має інший історичний досвід та ремінісценції“ [8, 1]. Текст-переклад сугестує враження, відмінне від того, що викликає оригінал, через розбіжності в звучанні та граматичній будові мов перекладу й оригіналу (з цієї причини при перекладі часто втрачається звуковий символізм). Тому робота перекладача неодмінно має базуватися на знанні порівняльної семасіології [8, 5].

Ще один аспект літературної критики О. Бургардта – компаративістика. Майже кожна його стаття містить „порівняльні штрихи“, принагідні зауваги з приводу подібностей у тематиці, композиції текстів тих чи тих письменників.

Доволі часто матеріал для зіставлення О. Бургардт черпає з російської літератури (це характерно для його критики еміграційного періоду). Наприклад, він пише, що Наталя Лівіцька-Холодна простотою й досконалістю форми своїх віршів продовжує традицію Анни Ахматової, а Богдан-Ігор Антонич „вражає своєю багатотою метафоричною мовою, в якій відчувається вплив російського поета Єсеніна“ [21, 463]. Саме за такі паралелі О. Бургардта критикував Я. Рудницький: „Я рішуче відкинув прелегентове твердження про впливи Єсеніна і Блока на поезію Антонича, підкреслив його оригінальність і тяготіння радше до західноєвропейської (а то й американської) поезії, ніж до модерної російської“ [27, 3].

У найбільшій своїй праці компаративістичного характеру – „Спільні мотиви в Леоніда Андреєва і Ніцше“ (1941–1942) О. Бургардт з'ясовує вплив поезики Ніцше на творчість Андреєва: „Ми постійно знаходимо лейтмотиви російського письменника в Ніцше; стосовно одних можна говорити, що вони без сумніву запозичені, щодо інших цього напевно встановити неможливо, оскільки може йтися тільки про близькість ідей чи символів“ [12, 1]. Текстовий аналіз виявляє однакові мотиви самотності, порожнечі, мовчання. Від Ніцше Андреєв переймає мотив лабіринту, в якому закорінена ідея про вічне повернення [12, 4], мотиви змії, вогню, моря й надлюдини. Він не просто переймає той чи той лейтмотив: „ідеї Ніцше зазнають перетворення після того, як проходять через призму суб'єктивного сприйняття Андреєва“ [12, 18], „ніцшеанський мотив тому знаходить у нього відгук, що є йому близьким і нашою вихується на аналогічний співзвучний мотив. Співзвуччя обох мотивів створює неймовірної сили лейтмотив“ [12, 16]. Послуговуючись музичною термінологією, О. Бургардт говорить про зустрічну течію як необхідну умову рецепції.

Грунтовну працю Освальд Бургардт присвятив творчості Лесі Українки і Гайнріха Гайне. Це, мабуть, одне з найкращих компаративних досліджень в українському літературознавстві. Сучасні літературознавці лише принагідно, обмежуючись кількома реченнями, характеризують культурний вимір української поетеси і німецького романтика.

Досконаліми за Бургардтом є переклади поезій Лесею Українкою, де дотримано усіх канонів художнього перекладу. Це твердження перегукується з думками сьогоденних літературознавців, для яких у перекладах української поетеси дотримана і форма, і максимально переданий зміст, збережена головна ідея, мелодійність поезії [111, 25] „відчуваються обриси справжнього Гайне“ [85, 185].

Лейтмотивний аналіз, теорія перекладу, компаративістика, літературний процес – далеко не повний перелік питань, висвітлених О. Бургардтом у літературно-критичних працях еміграційного періоду. Науковий доробок О. Бургардта не обмежується представленими тут студіями. Потребують подальших пошуків і дослідження інші його німецькомовні праці, зокрема „Шекспір у слов'янських народів“ – про посередництво французьких і німецьких перекладів у засвоєнні творчості Шекспіра слов'янськими літературами [10, 419], розвідка „Великий український письменник, Кобзар Тарас Шевченко“, яка могла б стати вагомим аргументом у дискусії про рецепцію й оцінку творчості Тараса Шевченка київськими неокласиками.

*Джерела та література*

1. *Чижевський Д.* Юрій Клен, вчений та людина: (Із спогадів. Написано 1949) // Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. – К.: Смолоскип, 2005. – Т. 2. – С. 244–253.
2. *Burghardt O.* Die Leitmotive bei Leonid Andrejev: Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophischen und Naturwissenschaftlichen Fakultät der Westfälischen Wilhelms-Universität zu Munster (Westf.). – Munster, 1941. – 201+ 4 S.
3. *Lindekugel J.* Vielfalt der Dichtarten im Werk von Oswald Burghardt (Jurij Klen). – Kassel: Kassel university press, 2003. – 545 S. – <http://www.uni-kassel.de/upress/publi/abstract.php?978-3-89958-017-4>
4. *Burghardt O.* An den Quellen der ukrainischen Philosophie. *Čyževs'kyj D.*: Filozofija G. S. Skovorody. – Warszawa, 1934 // Slavische Rundschau. – 1935. – VII. – № 5. – S. 332–335.
5. *Бургардт О.* Рец. на: *Чижевський Д.* Філософія Г. С. Сковороди. – Варшава, 1934. – 224 с. // Вістник. – 1935. – № 3. – С. 236–237.
6. *Burghardt O.* Fremde Dichter in ukrainischem Gewande. I // Zeitschrift für slavische Philologie. – 1938. – № 15. – S. 260–302.
7. *Бургардт О.* Гайне в українських перекладах // Гайне Г. Вибрані твори. – Х.; К.: ДВУ, 1930. – Т. 2. – С. 5–47.
8. *Burghardt O.* Fremde Dichter in ukrainischem Gewande. II // Zeitschrift für slavische Philologie. – 1940. – № 17. – S. 1–31.
9. *Бургардт О.* Український переклад Вергарна // Критика. – 1928. – № 5. – С. 82–100.
10. *Міяковський В.* Недруковане й забуте: Громадські рухи дев'ятнадцятого сторіччя, новітня українська література. – Нью-Йорк: УВАН у США, 1984. – Т. 1. – 509 с.
11. *Burghardt O.* Gemeinsame Motive bei Leonid Andrejev und Nietzsche: Teil 1 // Zeitschrift für slavische Philologie. – 1941. – № 17. – S. 353–372.
12. *Burghardt O.* Gemeinsame Motive bei Leonid Andrejev und Nietzsche: Teil 2 // Zeitschrift für slavische Philologie. – 1942. – № 18. – S. 1–18.
13. *Руднев В.* Структурная поэтика и мотивный анализ // Даугава. – 1990. – № 1. – С. 99–101.
14. *Махов А.* Шпитцер Лео // Западное литературоведение XX века: Энциклопедия / Гл. науч. ред. Цурганова Е. – М.: Интрада, 2004. – С. 465–466.
15. *Лозинская Е.* Стилистическая критика // Западное литературоведение XX века: Энциклопедия / Гл. науч. ред. Цурганова Е. – М.: Интрада, 2004. – С. 383–385.
16. *Шпитцер Л.* Словесное искусство и наука о языке // Проблемы литературной формы / Сб. статей О. Вальцеля, В. Дибелиуса, К. Фосслера, Л. Шпитцера; под ред. В. Жирмунского. – Л.: Academia, 1928. – С. 191–223.
17. *Spitzer L.* Stilstudien. – München: Hueber, 1961. – Т. 2.: Stilssprachen. – 592 S.
18. *Щеглов Ю.* Черты поэтического мира Ахматовой // *Жолковський А., Щеглов Ю.* Работы по поэтике выразительности: Инварианты – тема – приемы – текст. – М.: Прогресс, 1996. – С. 261–289.
19. *Чуковский К.* Ахматова и Маяковский // Вопросы литературы. – 1988. – № 1. – С. 177–205.
20. *Burghardt O.* Die Entstehungsgeschichte eines Gedichtes von Wincenty Pol // Zeitschrift für slavische Philologie. – 1937. – № 14. – S. 322–325.
21. *Burghardt O.* Ukrainische Dichtung im Exil // Die Gegenwartsdichtung der europäischen Völker / Herausg. Von Kurt Wais. – Berlin: Junker und Dunnhaupt Verlag, 1939. – S. 455–464.
22. *Burghardt O.* Russische Dichtung im Exil // Die Gegenwartsdichtung der europäischen Völker / Herausg. Von Kurt Wais. – Berlin: Junker und Dunnhaupt Verlag, 1939. – S. 465–480.
23. *Burghardt O.* Die Gegenwartsliteratur der Westukraine // Ukrainische Literatur im Dienste ihrer Nation. [Серія]: Ukraine von gestern und heute. – Bern: R. Sutter & Cie, [1938]. – S. 56–82.
24. *Гордій Явір.* Прогнози Шпенглера: (Допись з Німеччини) // Вістник. – 1936. – № 6. – С. 424–429.
25. *Гордій Явір.* З німецьких вражінь: (Репортаж з Німеччини) // Вістник. – 1933. – № 11. – С. 813–817.
26. *Сварник Г.* Наймолодший з „п'ятигноного грона“ – Освальд Бургардт (Юрій Клен): Листи до Дмитра Донцова // Українські проблеми. – 1999. – № 1–2 (18–19). – С. 177–219.
27. *Рудницький Я.* Із спогадів про Юрія Клена // Новий шлях. – 1957. – № 100. – С. 3.



# КИЇВСЬКА СТАРОВИНА

січень-лютий  
2012

*Науковий  
історико-філологічний журнал  
Виходить 1 раз на 2 місяці*

**№1  
(403)**

*Заснований 1882 р.*

**Був друкованим органом  
Київської Старої Громади**

Головний редактор  
*П. П. Толочко*

Редакційна колегія:

*Ю. М. Алексєєв  
Т. І. Гундорова  
А. М. Киридон (заступник головного редактора)  
З. І. Кирилюк  
С. М. Клапчук  
В. Ф. Колесник  
М. Ф. Котляр  
В. П. Ляхоцький  
Т. С. Мейзерська  
О. С. Онищенко  
М. І. Сенченко  
В. А. Смолій  
О. Г. Сокирко  
І. А. Стоянов  
Е. П. Стоянова  
О. В. Тищенко  
Н. О. Зіневич (відповідальний секретар)*

**Журнал  
Київського  
славістичного  
університету**

Постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 8 вересня 1999 р. № 01-05/9 журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук за спеціальностями “історичні науки” та “філологічні науки”.

**ЗМІСТ**  
**Статті та повідомлення**

<i>Микола КОТЛЯР</i> Аскольд у давньоруській і візантійській писемності .....	3
<i>Олександр КРИВОШИЙ</i> “Сильна жінка зі зброєю” в українському історіографічному дискурсі XVI–XIX ст. ....	16
<i>Ірина ОРЛЕВИЧ</i> “Народний дім” у Львові: заснування, етапи діяльності, роль у національній ідентифікації галицьких українців .....	35
<i>Ганна СІРОМСЬКА</i> Стипендійні фонди “Народного дому” у Львові (друга половина XIX – початок XX ст.) .....	55
<i>Олена ЛЕМІЖАНСЬКА</i> Підготовка проекту закону про вибори до земств в Українській державі (1918 р.) .....	64
<i>Павло ГАЙ-НИЖНИК</i> Особиста охорона гетьмана Павла Скоропадського (1918 р.) .....	73
<i>Ольга РЯБЧЕНКО</i> “Свої” і “чужі” в студентському середовищі Радянської України 1920–1930-х років .....	87
<i>Володимир БУРЕГА</i> Церковне життя української еміграції в Чехії в 1920-1930-ті роки .....	97

**Джерела з історії України**

<i>Андрій СТАРОДУБ</i> Преосвященний Парфеній (Памфіл Андрійович Левицький) і журнал “Киевская старина” .....	108
<i>Олена БУГАЄВА</i> Музична епістолярна спадщина України як об’єкт наукового дослідження .....	130

**Історичні постаті**

<i>Руслана ЖОВТАНІ</i> Творчість Юрія Клена в еміграції .....	146
--	-----

**Нотатки**

<i>Юлія ЛЕБЕДЕНКО</i> Тема родинних стосунків в українських прислів'ях і приказках із компонентом “хата” .....	152
<i>Всеволод НАУЛКО</i> Дорогами світу .....	156
<i>Дарина ТРОЦАН</i> Традиційні світоглядні уявлення українців про дорогу на “той світ” .....	167
<i>Денис БИКОВ</i> Луцькі казарми у Києві .....	173
<i>Анотації</i>	



**Засновник і видавець:  
Київський славістичний університет**

## **КИЇВСЬКА СТАРОВИНА**

Науковий історико-філологічний журнал  
Видавався у 1882–1906 рр.  
Поновлений у 1992 р.  
Свідоцтво про реєстрацію № 6856, серія КБ від 09. 01. 2003 р.  
© “КИЇВСЬКА СТАРОВИНА”, 2005.

**Головний редактор П. П. ТОЛОЧКО**

Редактори:  
*А. Киридон*  
*Н. Зіневич*

Коректура, літературне редагування,  
комп'ютерна верстка,  
макет обкладинки:  
*Н. Зіневич*

До уваги авторів!

Редакція приймає матеріали, подані на паперових та електронних носіях на електронну адресу *starovyna@mail.ru*.

Редакція не завжди поділяє думку і позиції авторів публікацій.

Статті, листи, рукописи, ілюстрації не повертаються.

За достовірність викладених фактів, цитат та інших відомостей відповідає автор.

Редакція залишає за собою право на скорочення і літературне редагування матеріалів за погодженням з авторами.

Редакція не веде листування з авторами і читачами на сторінках часопису.

За зміст оголошень відповідає рекламодавець.

Усі права застережені. Передруки і переклади матеріалів часопису дозволяються лише за згодою авторів і редакції.

При передруку посилання на “Київську старовину” обов'язкове.

*Адреса редакції:*

03150, Київ-150, вул. Анрі Барбюса, 9. Київський славістичний університет,  
“Київська старовина”.

Тел.: (044) 528-30-68, 278-19-32

Здано до набору 23.01.2012. Підписано до друку 2.02.2012. Формат 70x108/16.  
Папір офсетний. Гарнітура таймс. Ум.-друк. арк. 11,0  
Обл.-вид. арк. 20,0. Наклад 1000 прим.